

Зарицька Б. А.
студентка III курсу
соціально-психологічного факультету

Шмиглюк О. Г.
асистент кафедри соціальної
та практичної психології

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ПСИХОЛОГІЇ

У сучасний період радикальних трансформацій в суспільстві – змінюється людське ставлення до оточуючого світу, до досвіду попередніх поколінь та стратегій самовизначення особистості в цілому. Така тенденція стверджує, що діяльність людини, її прагнення до здійснення життєвих цілей відповідають критеріям сучасних форматів, спрямованих на подолання негативних наслідків культурного, політичного та соціального впливу в усіх сферах життя суспільства. А тому проблема формування феномену національної самосвідомості особистості стала об'єктом вивчення представниками різних психологічних концепцій, які споглядали на особистість не лише як розумну істоту, а й високоморальну, духовно багату, яка розуміє смисл свого життя і вірить у можливість здійснення власних цілей, цілеспрямовано і активно працює в ім'я більш повної професійної та особистісної самореалізації.

Вивченню проблеми «національної самосвідомості» присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Л. Баронін, О. Барканова, М. Боришевський, Ю. Бромлей, Г. Глазerman, Н. Джандильдіна, М. Джунсунова, А. Ондар, О. Шевченко, Дж. Мід, М. Беннетт та інші.

На думку М. Боришевського національна самосвідомість – це усвідомлення особистістю себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінка себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності [3].

Національну самосвідомість як відносно стійку, усвідомлену, таку що переживається як неповторна, система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації визначає А. Баронін [2]. Аналізуючи поняття «національна самосвідомість та «етнічна самосвідомість» Ю. Бромлей об'єднує їх одним терміном «етнонаціональна ідентичність». Національна самосвідомість органічно включає в себе етнічну самосвідомість. Перша складається в оболонці етнічної свідомості, але виходить далеко за її межі за своїм змістом, структурою та формою [4].

Серед російських дослідників нашого часу Л. Ондар також не відокремила національне та етнічне, зазначаючи, що національна самосвідомість – це несвідоме та свідоме віднесення людиною себе до певної етнічної спільноти [10]. Національна самосвідомість є процесом саморегуляції етнічної поведінки та образом етнічного «Я», етнічної самооцінки, національні диспозиції, вчинків, дій та стереотипів особистості в цілому. О. Барканова відзначила, що даний феномен може функціонувати на двох рівнях: 1) на макрорівні (те що стосується етносу); 2) на мікрорівні – (внутрішньому проявах особистості). Відповідно до концепції психолога, національна самосвідомість – це процес усвідомлення індивідами своєї етнічної ідентичності в системі міжнародних відносин і формування певного відношення щодо власної національності та інших етнічних груп в цілому [1].

На думку українського науковця О. Шевченко процес формування досліджуваного явища нерозривно пов'язаний з категорією національної ідентичності, що є результатом ідентифікації людини зі своєю нацією і також виступає складовою когнітивного компонента національної самосвідомості, тобто національного «Я-образу» особистості [9].

За теорією російського психотерапевта Г. Глазермана, який розглядав дану проблематику в соціально – політичному аспекті, варто зазначити, що національна самосвідомість є відображенням об'єктивних національних інтересів, які визначають становище етносу чи нації в системі суспільних, у тому числі і міжнародних, відносин. Такі спостереження доводять, що національна самосвідомість розглядається як результат порівняння, співвіднесення подібних та відмінних рис з іншими національними спільнотами [5].

У межах власної концепції М. Беннетт зазначає, що національна самосвідомість не зводиться до проблеми самоідентифікації, існує ще й

ціннісний аспект, який, на його погляд, є свідомим самовизначенням індивіда щодо цінностей своєї культури, що відбувається на особистісному рівні [8].

На думку М. Джунсунова – національна самосвідомість характеризується усвідомленням нацією себе як суспільного цілого, відмінного від інших національностей [7].

За світоглядом Н. Джандильдіна даний феномен – це пізнання нацією своєї етнічно – культурної сутності, природо – історичного права, незалежне існування поряд з іншими народами, які мають власні традиції, звичаї та світосприйняття [6].

Отже за аналізом даних наукових досліджень національної самосвідомості можна виокремити універсальний характер даних феноменів, їх багаторівневий взаємозв'язок з різними структурними компонентами особистості, домінуючий вплив на психологічний стан особистості та його зовнішню (соціальну) активність, формування етнічної ідентичності та усвідомлення власної приналежності до конкретної нації. Більшість зарубіжних та вітчизняних вчених психологів, у своїх дослідженнях виокремили компонент Я-концепції, який зумовлює активність людини у ході особистісного самопізнання, визначає її чіткі межі й допомагає сформулювати результати отриманих діагностичних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барканова О.В. Динамика национального самосознания личности в период ранней юности : дисс. ... канд. психол. Наук : 19.00.13 / О.В. Барканова. – Красноярск, 2006. – 194 с
2. Баронін А.С. Этнопсихология : учеб. Пособие / А.С. Баронін. – К. : МАУП, 2000. – 114, [2] с.
3. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія / М.Й. Боришевський. – К. : Еллада, 2012. – 608 с. – Бібліогр. : С. 564–595 – укр.
4. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса / Ю.В. Бромлей – М. : Наука, 1983. – ст. 176.
5. Глазerman Г.Е. Классы и нации / Г.Е. Глазerman. – М. : Прогресс, 1997. – 314 с.
6. Джандильдин Н.Д. Природа национальной психологии. – Алма-Ата, 1971. – 238 с.

7. Джунусов М. Введение в марксистско-ленинскую теорию наций / М. Джунусов. – Ашхабад : Ылым, 1988. – 375 с.

8. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз : монографія / І. Кресіна. – К. : Вища школа, 1998. – 390 с.

9. Мягкова Е.Ю. Эмоционально-чувственный компонент значения слова : Вопросы теории : Дис. д-ра. филол. наук. – М., 2000. – 247 с.

10. Ондар Л.М. Взаимосвязь структурных компонентов национального самосознания личности : на примере тувинских подростков : дисс. канд. психол. Наук : 19.00.01 / Л.М. Ондар. – Красноярск, 2006. – 200 с.